Prof. Sakari Melander
13.12.2024

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Asia: **Kansalaisaloite (KAA) 2/2024 vp** Kannabis lailliseksi, säännellyksi ja verolle

Yleistä

Eduskunnalle on 24.4.2024 jätetty 20.10.2022 päivätty kansalaisaloite kannabiksen laillistamisesta. Käsiteltävänä olevassa kansalaisaloitteessa on kysymys kansalaisaloitelain (12/2012) 4 §:n 1 momentissa tarkoitetusta aloitteesta lainvalmisteluun ryhtymiseksi. Kansalaisaloitteessa muun ohessa ehdotetaan, että kannabiksen käyttö, hallussapito, omatarveviljely, valmistus ja myynti sallittaisiin ikärajoin ja että Suomeen luotaisiin muihin päihteisiin rinnastuva kannabiksen valmistuksen ja myynnin sääntelyjärjestelmä. Kiinnitän tässä asiantuntijalausunnossani huomiota kansalaisaloitteen sisältämiin rikosoikeudellisesti merkityksellisiin ehdotuksiin ja ehdotuksen tältä osin merkityksellisiin tavoitteisiin.

Lausuntonani esitän kunnioittavasti seuraavan.

Kansalaisaloitteen rikosoikeudellinen merkitys

1. Käsiteltävänä on rikosoikeudelliseen lainsäädäntöön kohdistuva kansalaisaloite. Kansalaisaloitteessa instrumenttina on kysymys kansalaisten suoria vaikutusmahdollisuuksia edistävästä välineestä ja edustuksellista demokratiaa tukevasta ja vahvistavasta instituutiosta. Kansalaisaloitteen yhtenä tarkoituksena on toimia kanavana kansalaiskeskustelun avaamisessa ja samalla kansalaisaloitteen keinoin voidaan nostaa uusia kysymyksiä poliittisen keskustelun kohteeksi (HE 60/2010 vp, s. 25/II). Kansalaisaloitteen ilmentämä kansalaisvaikuttamisen kehittäminen voi esimerkiksi eduskunnan perustuslakivaliokunnan omaksuman näkemyksen mukaan osaltaan

yleisesti ehkäistä poliittista vieraantumista (PeVM 9/2010 vp, s. 9/II). Luonteeltaan kansalaisaloite on ensisijaisena pidettyä edustuksellista järjestelmää täydentävä siten, että pääasiallisesti eduskunnan lainsäädäntötyö perustuu hallituksen esityksiin ja kansanedustajien lakialoitteisiin (PeVM 9/2010 vp, s. 9/II, PeVM 6/2011 vp, s. 2/II, PeVL 1/2017 vp, s. 2 ja PeVL 41/2017, s. 2). Kansalaisaloitteessa on sen sijaan kysymys uuden ja samalla tärkeän kansalaisten vaikuttamismahdollisuuksien lisäämistä tosiasiallisesti tarkoittavan kanavan avaamisesta lainsäädäntöasian vireille saattamiseksi, jossa voi myös nostaa uusia kysymyksiä poliittisen keskustelun kohteeksi (ks. esim. PeVM 9/2010 vp, s. 9/II, PeVM 6/2011 vp, s. 2/II, PeVL 1/2017 vp, s. 2 ja PeVL 41/2017 vp, s. 2).

2. Eduskunnan perustuslakivaliokunnan käytännössä on lisäksi korostettu, että kansalaisaloitteisiin suhteellisen uutena instituutiona tulee suhtautua eduskuntakäsittelyssä myönteisesti. Tästä huolimatta kansalaisaloitteiden käsittely ei saa olla kritiikitöntä ja esimerkiksi selvästi perus- ja ihmisoikeuksien vastaiset aloitteet on perustuslakivaliokunnan näkemyksen mukaan perusteltua jättää valiokunnissa käsittelemättä, vaikka ne muodollisesti saataisiinkin eduskunnassa vireille (PeVM 6/2011 vp, s. 3/I, PeVL 1/2017 vp, s. 2 ja PeVL 41/2017 vp, s. 2).

3. Eduskunnan lakivaliokunnan rikosoikeudelliseen lainsäädäntöön liittyvien kansalaisaloitteiden käsittelyä koskevassa käytännössä on korostettu rikosoikeudellisen järjestelmän legitiimiksi kokemisen suhdetta siihen, että rikosoikeudellisen järjestelmä heijastaa kansalaisten oikeustajua. Valiokunta on korostanut, että rikosoikeudellisen järjestelmän toiminnan tulee perustua siihen, että ihmiset kokevat normiston omakseen, kunnioittavat ja arvostavat sen sisältöä sekä pitävät sitä sellaisenaan seuraamisen arvoisena. Tästä näkökulmasta valiokunta on pitänyt kansalaisaloitetta tärkeänä toimintakanavana rikosoikeudellisen lainsäädännön kannalta (LaVM 31/2014 vp, s. 2/I). Toisaalta valiokunta on korostanut selvää olevan, että ollakseen hyväksyttävää ja legitiimiä lainsäädännön on täytettävä tietyt oikeudelliset reunaehdot, jotka seuraavat perustuslaista, kansainvälisistä velvoitteista, lainsäädännön perusperiaatteista sekä oikeudenalakohtaisesta sääntelytraditiosta (LaVM 31/2014 vp, s. 2/I; ks. myös HaVM 8/2016 8/2016 vp, s. 2).

4. Käsiteltävänä oleva kansalaisaloite on edellä selostetuista lähtökohdista tarkasteltuna tärkeä, koska siinä poliittisen keskustelun kohteeksi nostetaan kriminaalipoliittisesti ja laajemmin päihdepoliittisesti merkittävä asia, jolla on myös laajempia yhteiskunnallisia vaikutuksia (kansalaisaloitteiden yleisestä merkityksestä rikosoikeudessa tästä näkökulmasta ks. myös Sakari Melander, Rangaistuskäytäntö ja sen muuttaminen rikosoikeudellisena erityiskysymyksenä, teoksessa Dan Frände et al. (toim.), Juhlajulkaisu Kimmo Nuotio 1959 – 18/4 – 2019 (Forum Iuris 2019), s. 353–357 (342–370)). Kansalaisaloitteen merkitystä tästä näkökulmasta ei nähdäkseni vähennä se, että eduskunnan käsiteltävänä on suhteellisen hiljattain ollut samansuuntainen kansalaisaloite (KAA 5/2020 vp) osin siksikin, että tuolloin käsiteltävänä oli kannabiksen käytön dekriminalisointia koskenut kansalaisaloite, kun nyt käsiteltävänä olevassa kansalaisaloitteessa on kysymys kannabiksen laillistamisesta.

Kansalaisaloitteen arvioinnin lähtökohdat

5. Käsiteltävänä olevassa kansalaisaloitteessa ehdotetaan muun muassa kannabiksen käytön, hallussapidon, valmistuksen ja omatarveviljelyn laillistamista. Kansalaisaloitteessa laillistamista perustellaan ennen muuta huumausaineiden ”kieltolain” aiheuttamilla haittavaikutuksilla sekä

sillä, että kannabista koskevan sääntelyjärjestelmän rakentaminen edistäisi ihmisoikeuksia ja kansanterveyttä sekä vähentäisi rikollisuutta, korruptiota ja väkivaltaa.

6. Eduskunnan lakivaliokunta on mietinnössään 6/2022 vp käsitellyt laajasti kannabiksen käytön rangaistavuuden poistamisesta tehtyä kansalaisaloitetta (KAA 5/2020 vp). Sanotussa kansalaisaloitteessa oli kysymys kansalaisaloitelain 4 §:n 1 momentissa tarkoitetusta lakiehdotuksen sisältäneestä kansalaisaloitteesta. Kansalaisaloitteessa ehdotettiin lainmuutosta, joka poistaisi rangaistavuuden kannabiksen käytöstä, omaa käyttöä varten tapahtuvasta pienen määrän hallussapidosta ja enintään neljän kannabiskasvin kasvattamisesta omaan käyttöön.

7. Eduskunnan lakivaliokunnan sanotun kansalaisaloitteen käsittelyn yhteydessä omaksuman kannan mukaan Suomen voimassa oleva huumausaineisiin liittyvä rikoslainsäädäntö on asianmukaista, joskin valiokunnan omaksuman kannan mukaan on selvää, että huumausaineiden haittojen vähentämisessä muut keinot kuin rikoslainsäädäntö ovat keskeisemmässä asemassa (LaVM 6/2022 vp, s. 15–16). Valiokunta päätyi katsomaan, että lakialoitteen sisältämä lakiehdotus tuli hylätä (LaVM 6/2022 vp, s. 16). Lisäksi lakivaliokunnan enemmistö katsoi, että huumausaineiden käytön rangaistavuudesta luopumista koskeva yleisen selvitystyön käynnistäminen ei ole tarpeellista (LaVM 6/2022 vp, s. 15).

8. Selvältä sinänsä vaikuttaa, että kansainvälisesti painopiste huumausainepolitiikassa on siirtymässä pois laajaa rangaistavuutta painottavasta lähestymistavasta. Esimerkkeinä voidaan mainita Maltan kannabiksen kotikasvatuksen ja omaan käyttöön tarkoitettujen vähäisten kannabismäärien dekriminalisointia koskenut vuonna 2021 voimaan tullut uudistus sekä Saksassa 1.4.2024 voimaan tullut uudistus, jolla vähäisten kannabismäärien hallussapito, kolmen kannabiskasvin kotikasvatus sekä ei-kaupalliset kannabisyhdistykset, joissa kannabista on mahdollista yhteisöllisesti viljellä ja jakaa, laillistettiin. Myös Luxemburgissa kannabiksen vähäisten määrien kotikasvatus ja käyttö on sallittu. Niin ikään esimerkiksi YK:n ihmisoikeusvaltuutetun vuonna 2023 julkaistussa huumausaineita koskeviin toimenpiteisiin liittyviä ihmisoikeusongelmia käsittelevässä raportissa on painotettu huumausaineiden käytön dekriminalisoinnin sekä laittomien huumausainemarkkinoiden ”haltuunottamista” vastuullisella asiaa koskevalla sääntelyllä koskevien toimenpiteiden tärkeyttä (Human rights challenges in addressing and countering all aspects of the world drug problem. Report of the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (A/HRC/54/53), 68(a) kohta).

9. Edellä todettu eurooppalainen ja kansainvälinen kehitys, joka selvästi osoittaa siirtymää rangaistavuutta painottavasta huumausainepolitiikasta kohti yksilöiden oikeuksia ja huumausaineiden laittoman kaupan haittavaikutusten ennaltaehkäisyä korostavaan huumausainepolitiikkaan, jossa myös asiaa koskevan sääntelyn merkitystä laillistamisen kannalta on esitetty yhtenä harkittavissa olevana keinona huumausaineisiin liittyvien ongelmien ratkaisemisessa, nähdäkseni vahvasti puoltaa kansalaisaloitteessa esitettyjen tavoitteiden tarkempaa selvittämistä. Vaikka eduskunnan lakivaliokunta on suhteellisen hiljattain samaa asiaa hieman toisesta näkökulmasta arvioivan kansalaisaloitteen käsittelyn yhteydessä katsonut, että huumausaineiden käytön rangaistavuudesta luopumisen tarkempi selvittäminen ei ole perusteltua, tätä näkemystä ei nähdäkseni tule edellä todetut seikat huomioon ottaen asettaa lähtökohdaksi nyt käsiteltävänä olevaa kansalaisaloitetta arvioitaessa. Merkitystä tässä on annettava sille, että aiemmin käsitelty kansalaisaloite koski eri asiaa ja että tuossa kansalaisaloitteessa oli kysymys lakiehdotuksen sisältäneestä kansalaisaloitteesta, kun nyt käsiteltävänä on lainvalmisteluun ryhtymistä koskevan ehdotuksen

sisältävästä aloitteesta. Samoin huomiota tulee kiinnittää asiaa koskevaan tuoreeseen kansainväliseen kehitykseen

Kannabiksen käytön, hallussapidon, omatarveviljelyn, valmistamisen ja myynnin laillistamista koskevan ehdotuksen perusteet

10. Kansalaisaloitteessa esitetään useita perusteita kannabiksen käytön, hallussapidon, omatarveviljelyn, valmistamisen ja myynnin laillistamiselle. Perusteet liittyvät muun muassa nykylainsäädännön tavoitteiden toteutumattomuuteen, lainsäädännön epäoikeudenmukaisuuteen, nykylainsäädännön haitallisuuteen alaikäisten kannalta arvioituna sekä yleisesti nykylainsäädännön aiheuttamiin haitallisiin vaikutuksiin.

11. Selvää sinänsä on, että kansalaisaloitteessa esitetyt asiaa koskevat perustelut eivät kaikilta osin ole erityisen kattavia ja että asiasta voidaan esittää myös toisensuuntaisia näkemyksiä. Kuitenkin on esimerkiksi riidatonta, että huumausaineen käyttörikoksesta aiheutuu käyttäjän näkökulmasta haitallisia rekisterimerkintöjä. Eduskunnan lakivaliokunta on hiljattain pitänyt perusteltuna, että olisi perusteltua tutkimuksella selvittää, missä määrin ja kuinka kauan eri asiaan liittyvät rekisterimerkinnät voivat esimerkiksi estää työ- ja opiskelupaikan saamisen. Lakivaliokunnan mukaan olisi aiheellista selvittää, missä määrin tällaisten rekisterimerkintöjen vaikutukset voivat muodostua kohtuuttomiksi ja edistää syrjäytymistä (LaVM 6/2022 vp, s. 12). Asiaa ei ole käsiteltävänä olevan kansalaisaloitteen kannalta syytä arvioida toisin.

12. Suomen huumausainepolitiikka on pitkään perustunut laajaan rikosoikeudelliseen rangaistavuuteen, jossa myös tuomitut rikosoikeudelliset rangaistukset ovat olleet osin varsin ankaria. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisemien tietojen mukaan suomalaisten huumausaineiden kokeilu ja käyttö ovat yleistyneet 1990-luvulta lähtien. Kun esimerkiksi kannabista oli joskus elämänsä aikana käyttänyt tai kokeillut vuonna 1992 hieman yli viisi prosenttia väestöstä, vuonna 2022 vastaava prosenttiosuus oli hieman alle 30. Samojen tietojen mukaan yli puolet suomalaisista ei rankaisi kannabiksen käytöstä ja 29 % olisi valmis luopumaan kaikkien huumausaineiden käytön rangaistavuudesta (Suomalaisten huumeiden käyttö ja huumeasenteet 2022. THL:n tilastoraportti 15/2023). Edellä selostetuista tiedoista voidaan alustavasti päätellä, että laajaan ja ankaraan rangaistavuuteen perustuva huumausainepolitiikka ei ole merkittävästi vähentänyt huumausaineiden käyttöä eikä sillä ole ollut merkittävää vaikutusta huumausaineita koskeviin asenteisiin tavalla, joka olisi tehnyt huumausaineiden käytöstä tai huumausaineista yleisesti paheksuttavampia.

13. Oikeudellisesta ja yhteiskuntapoliittisesta tutkimuksellisesta näkökulmasta laajaan ja ankaraan rangaistavuuteen perustuvaa huumausainepolitiikkaa on arvosteltu, koska rikosoikeudellinen kontrolli ei asiaa koskevaan tutkittuun tietoon perustuen ole osoittautunut keinoksi, joka johtaa parempaan päihdepolitiikkaan. Kysymys on myös laajemmin rikosoikeudellisen kontrollin ja hoidon välisen suhteen uudelleenmäärittelystä päihdepolitiikassa, jolloin keskeisemmäksi nousisi huumausaineisiin liittyvien laajasti ymmärrettävien haittojen ennaltaehkäisy (ks. Kimmo Nuotio – Kaarlo Simojoki – Esko Yli-Hemminki (toim.), Parempaa päihdepolitiikkaa. Rangaistuksista hoidon poluille. Gaudeamus 2023). Oikeustieteellinen, yhteiskuntatieteellinen sekä lääketieteellinen tutkimus näin vaikuttaisi viittaavan lähestymistapaan, jossa rikosoikeuden käyttöä huumausainepolitiikassa pyritään vähentämään. Tämä lähestymistapa olisi johdonmukainen edellä kuvatun kansainvälisen kehityksen kanssa.

14. Edellä esitettyjen tietojen valossa kansalaisaloitteessa esitetyt kannabiksen laillistamisen puolesta puhuvat perusteet ovat nähdäkseni sellaisia, joiden tarkempaa ja perusteellisempaa tutkittuun tietoon perustuvaa selvittämistä ei ole syytä sivuuttaa voimassa olevan huumausaine-rikoslainsäädännön ja huumausainepolitiikan oletettua asianmukaisuutta koskevin maininnoin. Selvältä vaikuttaa, että voimassa oleva rikosoikeudellista kontrollia korostava lainsäädäntö ei ole onnistunut tavoitteissaan. Huumausaineiden lisääntyneen käytön ja huumausaineita koskevien asenteiden sallivammaksi muuttumisen vuoksi sekä huumausaineiden käytön haittavaikutusten ennalta ehkäisemiseksi vaihtoehtoisia lainsäädännöllisiä lähestymistapoja huumausainepolitiikkaan olisi syytä selvittää.

Dekriminalisointi vai laillistaminen

15. Käsiteltävänä olevassa kansalaisaloitteessa esitetään kannabiksen käytön, hallussapidon, omatarveviljelyn, valmistamisen ja myynnin laillistamista. Laillistamisessa on kysymys tietyn aiemmin kielletyn asian laillistamisesta tavalla, jossa esimerkiksi aiemmin kielletyn aineen kasvattaminen ja jakelu tehdään lainsäädännöllisesti sallituksi ja mahdolliseksi. Tällöin toiminnalle voidaan myös asettaa oikeudellisia reunaehtoja, esimerkiksi ikärajasääntelyn keinoin. Aiemmin lakivaliokunnan käsiteltävänä olleessa kansalaisaloitteessa KAA 5/2020 vp oli kysymys kannabiksen käytön dekriminalisoimisesta. Dekriminalisointi merkitsee esimerkiksi tietyn aineen käytön ja vähäisten määrien hallussapidon rangaistavuuden poistamista, mutta aineen maahantuonti, valmistaminen, jakelu ja myynti säilyisivät edelleen rangaistavina. Laillistaminen on näin dekriminalisointia pidemmälle menevä ja vaikutuksiltaan laajempi toimenpide.

16. Huumausainepolitiikan kansainvälinen kehitys näyttää vahvasti johtavan suuntaan, jossa rangaistavuuden korostunutta käyttämistä ilmentävästä mallista ollaan siirtymässä muunlaisiin malleihin, erityisesti yhtäältä huumausaineiden käytön ja vähäisten määrien hallussapidon suhteen ja toisaalta laajemmin mietojen huumausaineiden, erityisesti kannabiksen suhteen. Jälkimmäisessä suhteessa kannabiksen laillistaminen on toimenpide, jota on joko hallitusti ja osin vaiheittaisesti pyritty toteuttamaan niin Euroopassa kuin sen ulkopuolella. Kuten edellä on todettu, kannabiksen laillistaminen on Saksassa toteutettu siten, että uudistuksen ensimmäisessä 1.4.2024 voimaan tulleessa vaiheessa rajoitetun kannabismäärän yksityinen kasvattaminen sekä ei-kaupallisessa tarkoituksessa toteutettu yhdistysmuotoinen kasvattaminen on laillistettu. Kannabiksen viljely-yhdistysten kautta kannabista voidaan myös jakaa hallitusti jäsenten omaa kulutusta varten. Uudistuksen tarkoituksena on ollut hillitä laittomia kannabismarkkinoita, varmistaa markkinoilla olevan kannabiksen laadun kontrollointi sekä estää terveydelle vaarallisten aineiden päätyminen markkinoille. Lisäksi tavoitteena on vahvistaa päihdepolitiikkaan olennaisesti liittyvää lasten ja nuorten suojaamisen tavoitetta (tarkemmin ks. https://www.bundesregierung.de/breg-de/aktuelles/cannabis-legalisierung-2213640, sivulla käyty 11.12.2024). Euroopan ulkopuolella Kanadassa on 17.10.2018 tullut voimaan laki, jolla muun muassa vähäisten kannabismäärien käyttö ja hallussapito on laillistettu. Kanadan lainsäädännöllä on myös luotu oikeudellinen kehys, jolla kontrolloidaan laillisen kannabiksen valmistusta, jakelua ja myyntiä (ks. tarkemmin https://www.justice.gc.ca/eng/cj-jp/cannabis/, sivulla käyty 11.12.2024).

17. Toinen malli olisi dekriminalisoida kannabiksen käyttö ja vähäisten määrien hallussapito, mutta kannabis säilyisi edelleen kiellettynä aineena. Tällainen malli on käytössä muun muassa Maltalla.

18. Nähdäkseni kansainvälinen asiaa koskeva kehitys vahvasti puoltaa sitä, että Suomessa selvitettäisiin perusteellisesti kannabikseen liittyvän voimassa olevan rikosoikeudellisen ja muun lainsäädännön ajantasaisuutta, perusteltavuutta sekä lainsäädännön aiheuttamia hyötyjä ja haittoja. Vastaavasti olisi perusteltua selvittää laajasti erilaisten asiaa koskevien lainsäädännöllisten mallien tavoitteita, perusteltavuutta, tarkoituksenmukaisuutta sekä mallien aiheuttamia hyötyjä ja haittoja. Kansainvälisiä kokemuksia olisi saatavissa niin dekriminalisointiin kuin tietynasteiseen laillistamiseen liittyvistä malleista ja näistä malleista olisi hyvä kerätä laajasti kokemuksia ja arvioida niitä suhteessa Suomessa mahdollisesti toteutettaviin lainsäädäntömuutoksiin.

EU-oikeus ja asiaan liittyvät kansainväliset velvoitteet

19. Voimassa oleva huumausainerikoksia koskeva rikosoikeudellinen lainsäädäntö perustuu kansainvälisiin velvoitteisiin sekä EU-oikeuteen.

20. Kuten LaVM:ssä 6/2022 vp (s. 5) on todettu, huumausaineiksi katsottavien aineiden listat ja kielletyt teot perustuvat vuonna 1961 tehtyyn Yhdistyneiden kansakuntien huumausaineyleissopimukseen (SopS 43/1965), jota on muutettu vuonna 1972 tehdyllä pöytäkirjalla (SopS 42/1975). Kansainvälistä yhteistyötä on laajennettu koskemaan psykotrooppisia aineita vuonna 1971 tehdyllä yleissopimuksella (SopS 60/76) sekä yleissopimuksella laitonta huumausaineiden ja psykotrooppisten aineiden kauppaa vastaan (Wienin huumausaineyleissopimus, SopS 44/1994). Mainitut sopimukset eivät velvoita säätämään käyttöä rangaistavaksi. Niitä on myös yleisesti tulkittu niin, etteivät ne velvoita säätämään rangaistavaksi sopimuksen alaisten aineiden hallussapitoa omaan käyttöön (HE 180/1992 vp, s. 5/I). Sopimukset sen sijaan keskeisesti koskevat huumausaineiden laitonta kauppaa ja jakelua.

21. EU:ssa on vuonna 2004 annettu laitonta huumausainekauppaa koskeva puitepäätös 2004/757/YOS (neuvoston puitepäätös laittoman huumausainekaupan rikostunnusmerkistöjä ja seuraamuksia koskevien vähimmäissääntöjen vahvistamisesta). Puitepäätöksen 2(1)(a) artiklan mukaan tahallinen huumausaineiden tuotanto, valmistus, uuttaminen, valmistaminen, tarjoaminen, kaupan pitäminen, jakelu, myynti, kaikenlainen luovuttaminen, välitys, lähettäminen, kauttakuljetus, tuonti tai vienti on säädettävä rangaistavaksi. Artiklan 2 kohdan mukaan puitepäätöksen soveltamisalaan ei kuitenkaan kuulu toiminta, jossa tekijä harjoittaa sitä yksinomaan henkilökohtaista käyttöään varten kansallisessa lainsäädännössä määritellyllä tavalla. Artiklaa on luettava yhdessä puitepäätöksen 4. johdantokappaleen kanssa, jonka mukaan Euroopan unionin toiminnassa olisi toissijaisuusperiaatteen mukaisesti keskityttävä kaikkein vakavimpien huumausainerikosten torjuntaan.

22. EU-oikeudellisesti asian suhteen merkityksellinen on myös Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehdyn yleissopimuksen (SopS 23/2001) 71 artikla, jonka 1 kohdan mukaan jäsenvaltiot ovat sitoutuneet toteuttamaan kaikenlaisten huumausaineiden ja psykotrooppisten aineiden, mukaan lukien kannabiksen, epäsuoran ja suoran myynnin sekä näiden tuotteiden ja aineiden myyntiä tai maasta vientiä varten tarkoitetun hallussapidon osalta kaikki Yhdistyneiden Kansakuntien olemassa olevien yleissopimusten mukaiset toimenpiteet, jotka ovat tarpeen huumausaineiden ja psykotrooppisten aineiden laittoman kaupan estämiseksi ja rankaisemiseksi. Artiklan 2 kohdan mukaan sopimusvaltiot sitoutuvat hallinnollisin ja rikosoikeudellisin keinoin estämään kaikenlaisten huumausaineiden ja psykotrooppisten aineiden mukaan lukien kannabiksen

laittoman viennin sekä tällaisten tuotteiden ja aineiden myynnin, hankkimisen ja välittämisen sekä rankaisemaan siitä, sanotun kuitenkaan rajoittamatta 74, 75 ja 76 artiklan asiaa koskevien määräysten soveltamista.

23. EU-tuomioistuin on ratkaisussaan C-137/09, Josemans, EU:C:2010/774, katsonut, että Maastrichtissa voimassa ollut sääntely, joka rajoitti muiden kuin Alankomaissa asuvien henkilöiden pääsyä coffee shopiin, jossa kannabista oli myytävänä, oli EU:ssa turvattua palveluiden vapaata liikkuvuutta rajoittava toimenpide, mutta rajoitus oli perusteltavissa tavoitteella torjua huumeturismia ja siitä aiheutuvia haittoja. EU-tuomioistuimen omaksumaa tulkintaa on arvosteltu oikeuskirjallisuudessa, koska se mahdollistaa toisen jäsenvaltion kansalaisiinsa kohdistaman rajoittavan sääntelyn ylläpitämisen toisessa jäsenvaltiossa, jossa tällaista vastaavaa rajoittavaa sääntelyä ei ole (Floris de Witte, Sex, Drugs & EU Law: The Recognition of Moral and Ethical Diversity in EU Law. 50 Common Market Law Review (2013), s. 1545–1578).

24. Oikeuskirjallisuudessa on myös katsottu, että esimerkiksi Kanadan kannabista koskeva voimassa oleva lainsäädäntö on jännitteistä suhteessa YK:n huumausaineita koskeviin yleissopimuksiin, mutta kansanterveyttä ja yksilön oikeuksia enemmän korostavalle oikeudelliselle lähestymistavalle on esitettävissä perusteita ja oikeudellisia vaihtoehtoja (Roojin Hajiji – Steven J. Hoffman, Legalizing Cannabis Violates the UN Drug Control Treaties, but Progressive Countries like Canada Have Options. 49 Ottawa Law Review (2017–2018), s. 427–460). Niin ikään Saksassa on päätetty selvittää, miten kannabiksen laillistamista koskevan lainsäädännön toista vaihetta, jossa tarkoituksena on sallia kannabiksen rajoitettu laillinen myynti, olisi toteutettavissa asiaan liittyvä EU-oikeus huomioon ottaen (https://www.bundesregierung.de/breg-de/aktuelles/cannabis-politik-2183814, sivulla käyty 11.12.2024).

25. Edellä todetun perusteella kannabiksen laillistaminen, ennen muuta kansalaisaloitteessa ehdotettu kannabiksen myynnin laillistaminen, olisi merkityksellistä huumausaineisiin liittyvien YK:n yleissopimusten sekä EU-oikeuden kannalta. On kuitenkin huomattava, että myös niissä maissa, joissa on omaksuttu rikosoikeudellisen lainsäädännön korostamisesta poikkeava suhtautumistapa kannabiksen sääntelyyn sekä vaiheittaiseen ja hallittuun laillistamiseen, nämä kysymykset on tiedostettu. Asiaa koskeva laajempi selvitystyö ja keskustelu EU:n kanssa on käsitykseni mukaan käynnissä Saksassa.

26. Edellä todettu nähdäkseni niin ikään vahvasti viittaa siihen, että Suomessa olisi käynnistettävä laaja ja perusteellinen tutkittuun tietoon perustuva selvitystyö huumausainepolitiikan tulevaisuudesta, jossa yhtenä osana selvitettäisiin, miten kannabikseen tulisi jatkossa lainsäädännöllisesti suhtautua. Tässä selvitystyössä olisi perusteellisesti muiden maiden kokemukset ja niissä tehdyt selvitykset huomioon ottaen arvioitava, miten vastuullista yksilön oikeudet huomioon ottavaa huumausainepolitiikkaa voitaisiin kehittää kansainväliset velvoitteet sekä EU-oikeus huomioon ottaen. Samoin olisi arvioitava, missä määrin 1960-, 1970- ja 1980-luvulla laaditut YK:n huumausaineyleissopimukset sekä vuonna 2004 EU:ssa laadittu huumausainepuitepäätös sisältävät sellaisia velvoitteita, joita huumausainepolitiikan kansainvälinen kehitys sekä kansanterveyden edistämisen liittyvät näkökohdat huomioon ottaen olisi syytä arvioida uudesta näkökulmasta.

Lopuksi

27. Käsiteltävänä olevassa kansalaisaloitteessa on nostettu yhteiskunnallisen ja poliittisen keskustelun kohteeksi tärkeä kysymys, johon on aiemmin kiinnitetty huomiota niin tutkimuksellisissa puheenvuoroissa kuin julkisessa keskustelussa. Kansalaisaloitteen ehdotukset ja niiden tueksi esitetyt perustelut ovat varteenotettavia ja nähdäkseni sellaisia, että niiden perusteellisempi ja laajempi selvittäminen mahdollisesti tulevaa asiaa koskevaa uudenlaista lainsäädännöllistä lähestymistapaa silmällä pitäen on kannatettavaa. Selvää on, että kannabiksen mahdolliseen laillistamiseen tai muihin uusiin lainsäädännöllisiin lähestymistapoihin liittyy hyötyjä ja haittoja. Kannabis on myös päihde, jolla on haittavaikutuksia, kuten muillakin päihteillä. Nämä eivät yksin kuitenkaan perustele sitä, että asiaa koskevaa laajempaa selvitystyötä ei tulisi toteuttaa. Kansalaisaloitteen tavoitteeseen ja siihen, että kannabiksen mahdollisen laillistamisen tai muiden mahdollisten lainsäädännöllisten lähestymistapojen, dekriminalisointi mukaan luettuna, toteuttamistapoja, hyötyjä ja haittoja sekä suhdetta asiaan liittyviin kansainvälisiin velvoitteisiin ja EU-oikeuteen tulisi perusteellisesti arvioida, on nähdäkseni syytä suhtautua myönteisesti.

Helsingissä 13.12.2024

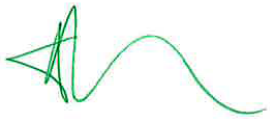

Sakari Melander
Rikosoikeuden professori